

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۹، صفحات ۳۱-۴۹

عوامل مؤثر بر میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان کلاردشت

مهرناز پورسینا، محمد چیدری، جمال فرج‌الله حسینی، و مریم طهماسبی*

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۵/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۷/۱۲/۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر بر میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی در سطح شهرستان کلاردشت است. جامعه آماری ۲۲۴۰ تن از جوانان روستایی شهرستان کلاردشت را در بر می‌گیرد که از این میان، ۳۲۷ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند، و در نهایت، ۲۹۲ پرسشنامه جمع‌آوری و تحلیل شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که نگرش ۱۸/۸ درصد از جوانان روستایی نسبت به کشاورزی منفی و نگرش ۸۱/۲ درصد مثبت است. ضرایب همبستگی به‌دست آمده نشان می‌دهد که بین خودپنداری، آشنایی با مراکز و مؤسسات کشاورزی، سطح تحصیلات، نگرش، و سن با انگیزه جوانان روستایی رابطه معنی‌دار وجود دارد. تحلیل رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که چهار متغیر میزان مهیا بودن فرصت‌های شغلی در روستا، خودپنداری، نگرش کشاورزان به مشاغل کشاورزی، و سن، تبیین‌کننده ۲۱/۵ درصد از تغییرات در انگیزه جوانان روستایی نسبت به مشاغل کشاورزی است.

* به ترتیب، دانش‌آموخته ترویج و آموزش کشاورزی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی؛ نویسنده مسئول و استاد دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس (mchizari@modares.ac.ir)؛ استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی؛ و دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس.

کلیدواژه‌ها: جوانان روستایی/ اشتغال کشاورزی/ کشاورزی/ توسعه روستایی/ مطالعه موردی/ کلاردشت (شهرستان).

* * *

مقدمه

رشد و توسعه هر کشور در گرو توسعه بخش‌های مختلف اقتصادی آن بوده، مهم‌ترین عامل مؤثر در توسعه پایدار نیز منابع انسانی شایسته و کارآمد آن کشور است (Bihis-Tolentino, 1996). از این رو، در روند توسعه، باید در کنار سایر منابع و سرمایه‌های مادی، نقش اصلی را به سرمایه انسانی داد. در این میان، جوانان به‌مثابه بخشی مهم از جمعیت کشور که سزاوار بهره‌مندی از امکانات رشد و تعالی‌اند، و نیز در قالب نیروی انسانی بالقوه که در تأمین منابع انسانی سهمی به‌سزا دارند، شایسته توجه بیشتری هستند (کلانتری، ۱۳۷۶).

هم‌اکنون مسئله انبوه جمعیت واقع در سنین فعالیت به‌منزله یک واقعیت در برابر ماست؛ می‌توان بدین واقعیت هم به‌مثابه تهدیدی علیه توسعه همه‌جانبه نگریست و هم آن را موهبت و خدمتی برای ارتقای سرمایه انسانی و سطح توسعه کشور تلقی کرد. اینک باید چگونگی استفاده از این خلاقیت و توانمندی انسانی دغدغه مسئولان و کارشناسان باشد (احمدی، ۱۳۸۵).

بخش کشاورزی در اقتصاد ایران نقشی حیاتی را بر عهده دارد، زیرا ۱۱/۴ درصد تولید ناخالص ملی، ۲۲ درصد اشتغال، و ۲۵ درصد صادرات غیرنفتی را پوشش می‌دهد (موحدیان عطار، ۱۳۸۶) اشتغال در بخش کشاورزی و اهمیت نقش کشاورزی در توسعه اقتصادی از نظریات مهم اقتصاددانان است. پیش از این، بخشی بزرگ از اشتغال جمعیت فعال کشورها به کشاورزی اختصاص داشت؛ اما با رشد صنعت و خدمات، شمار شاغلان در بخش کشاورزی به‌تدریج کاهش یافت و به بخش‌های صنعت و خدمات افزوده شد (قاسمی، ۱۳۸۲).

التزام کشورهای در حال توسعه به حفظ جوانان روستایی در روستا و اشتغال آنها به حرفه کشاورزی فرصت‌هایی محدود را برای اشتغال جوانان روستایی به وجود می‌آورد و این در حالی است که عواملی چون تحصیلات، رسانه‌ها و گردشگری روستایی به ارتقای سطح آرزوها و تمایلات جوانان روستایی و افزایش فاصله آن با فرصت‌های موجود برای اشتغال آنها منجر می‌شود که سرانجام، به ترک هر چه سریع‌تر روستا و مهاجرت به کلان‌شهرها خواهد انجامید (Sumberg, 2006).

جوانان از امیال و آرزوهایی چون شغل، درآمد، شأن و منزلت، موقعیت اجتماعی و یا نوعی خاص از زندگی برخوردارند. کلید جذب این جوانان به جامعه روستایی و شغل کشاورزی شناسایی و مد نظر قرار دادن این امیال و آرزوها و تلاش در راستای فراهم کردن امکان دستیابی آنها به اهدافشان است؛ و موفقیت سیاست توسعه اجتماعی کشور نیز در گرو جذب و حفظ جوانان روستایی در روستا و اشتغال به کشاورزی است. باید شناسایی نیازهای جوانان روستایی جزء مهم و جدانشدنی برنامه‌ریزی‌های توسعه اجتماعی باشد (Beauford, 1989).

تمایلات شغلی و انتخاب شغل از عواملی مانند جنس، نژاد، حمایت‌های والدین، موفقیت‌های تحصیلی، وضع اقتصادی-اجتماعی افراد، عزت نفس، و ارزش‌های فردی تأثیر می‌پذیرند (Esters and Bowen, 2005). همچنین، از دیدگاه برخی کارشناسان، انتخاب شغل در جوامع روستایی تابع مختصات و عواملی خاص است. آن‌گونه که برخی می‌اندیشند، جامعه روستایی دارای ویژگی‌هایی است که در تمام ابعاد آن سایه افکنده است؛ و از آن جمله در انتخاب شغل، تصمیم‌گیری جوانان روستایی متأثر از شرایط و ویژگی‌های خاص محیط آنهاست.

در چند سال اخیر، در منطقه کلاردشت (منطقه مورد نظر در پژوهش حاضر) نیز، تحولاتی در زمینه‌های مختلف رخ داده و موجب شده است که اینک جوانان روستایی منطقه از انگیزه کافی برای پرداختن به حرفه کشاورزی برخوردار نباشند. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف کلی بررسی عوامل مؤثر بر میزان انگیزه جوانان روستایی منطقه کلاردشت برای اشتغال به حرفه کشاورزی ضروری می‌نمود.

پیشینه نظری

در مورد عوامل موثر بر انتخاب شغل در بین جوانان روستایی مطالعات متعددی صورت پذیرفته که نتایج برخی از آنها به شرح ذیل می‌باشد.

شفیع‌آبادی (۱۳۸۲)، به نقل از یوسف‌پور، بیان می‌کند که معمولاً نوجوانان روستایی در حدود نود درصد تحت تاثیر شغل والدین خود قرار می‌گیرند. همچنین، نتایج یافته‌های پژوهش تالبرت و بالش‌وید (Talbert and Balschweid, 2004) در مورد علل پیوستن دانش‌آموزان به سازمان «کشاورزان آینده آمریکا»^(۱) و انجام فعالیت‌های کشاورزی نشان داد که افرادی بیشتر تمایل بدین کار دارند که والدین آنها نیز قبلاً عضو این سازمان بوده‌اند. اما سعیدی رضوانی (۱۳۷۴) در تحقیق خود پیرامون گرایش‌های شغلی جوانان روستایی، تأثیر عامل شغل پدر را رد می‌کند.

بر اساس نتایج پژوهش رمضانیان (۱۳۸۰)، جمعیت شاغل در بخش کشاورزی ایران، در مقایسه با سایر بخش‌ها، سالخورده‌تر شده است؛ و از این‌رو، وی مهاجرت‌های روستا به شهر به علت عدم گرایش جوانان روستایی به حرفه کشاورزی را از مهم‌ترین دلایل سالخوردگی شاغلان بخش کشاورزی می‌داند. مورداک و همکاران (Murdock et al., 1984) در پژوهشی در مورد عوامل اقتصادی و غیراقتصادی مؤثر بر مهاجرت، دریافتند که مهم‌ترین علت مهاجرت افراد بالای چهل سال را عوامل اقتصادی تشکیل می‌دهد، در حالی که مهم‌ترین عامل مهاجرت جوانان ۱۰ تا ۲۹ ساله کیفیت زندگی و شرایط اجتماعی است.

به باور آقاسی‌زاده (۱۳۷۵)، عوامل مؤثر بر عدم گرایش جوانان به حرفه کشاورزی، به ترتیب اولویت، عبارت‌اند از: سختی کار کشاورزی، آینده شغلی نامناسب، پایین بودن درآمد، نبود امکانات لازم برای کشاورزی، عدم وجود امکانات در روستا، عدم توجه جامعه به کشاورزی، عدم توجه سیاست‌گذاران و دولت به کشاورزی، و عدم علاقه جوانان به کشاورزی.

رمضانیان (۱۳۸۰)، در مطالعات خود در مورد علل عدم گرایش جوانان به حرفه کشاورزی، عوامل عدم سرمایه‌گذاری کافی در مناطق روستایی و کشاورزی، نبود جاذبه‌های چشمگیر برای جوانان روستایی، سخت و طاقت‌فرسا بودن فعالیت‌های کشاورزی، و نبود نظام تأمین اجتماعی در مناطق روستایی و بخش کشاورزی را که به‌ویژه در نتیجه آن، نوعی احساس ناامنی برای روستاییان و کشاورزان به وجود می‌آید، از مهم‌ترین عوامل برمی‌شمرد.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر، به‌لحاظ هدف، از نوع کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها و بررسی رابطه متغیرها بر حسب اهداف، از نوع توصیفی همبستگی محسوب می‌شود. جامعه آماری تحقیق از ۲۲۴۰ پسر روستایی ۱۵ تا ۲۴ ساله در بخش کلاردشت از توابع شهرستان چالوس در استان مازندران تشکیل شده است که از این میان، بر اساس جدول تعیین حجم نمونه «کرجسی و مورگان» (Krejcie and Morgan, 1970)، نمونه‌ای با حجم ۳۲۷ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد؛ و در نهایت، ۲۹۲ پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفت. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه بود که برای طراحی آن، از مطالعات و فعالیت‌های تحقیقاتی آقاسی‌زاده (۱۳۷۵)، کلهر (۱۳۷۷)، و آل ابراهیم دهکردی (۱۳۷۸) استفاده شده و روایی آن با بهره‌گیری از نظرات اساتید گروه ترویج و آموزش کشاورزی و برخی دیگر از اساتید و صاحب‌نظران سنجش افکار مورد ارزیابی و تصحیح قرار گرفته است. برای تعیین ضریب اعتبار، بیست پرسشنامه نیز در خارج از جامعه آماری توزیع شد. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و تحلیل رایانه‌ای داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون آلفای کرونباخ، اعتبار قسمت‌های مختلف پرسشنامه بین ۰/۸۲ و ۰/۸۵ به دست آمد.

یافته‌ها

ویژگی‌های فردی جوانان روستایی

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که جمعیت مورد مطالعه تقریباً به‌طور یکنواخت در هر کدام از گروه‌های سنی پراکنده شده و میانگین سنی پاسخ‌گویان ۱۹/۵ سال است، که هجده ساله‌ها بیشترین و بیست ساله‌ها کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. از نظر وضعیت شغلی، در حدود هفتاد درصد پاسخ‌گویان دانش‌آموز یا دانشجو و از نظر سطح تحصیلات نیز ۶۸/۲ درصد جوانان روستایی مورد مطالعه (۱۹۹ نفر) در حد دیپلم بوده‌اند؛ همچنین، تنها پدر ۲۴ درصد آنها دارای شغل کشاورزی و یا دامداری است. در مورد مساحت زمین زراعی نیز بر اساس پاسخ‌های ۲۱۷ نفر به سؤالی در این ارتباط، میانگین زمین زراعی آنها ۲/۵ هکتار، حداقل مساحت زمین زراعی ۰/۱ هکتار و حداکثر آن ۲۸ هکتار است. همچنین، از نظر فاصله جغرافیایی تا مرکز شهر، متوسط این فاصله ۵/۲۵ کیلومتر، کمترین فاصله ۰/۵ کیلومتر، و بیشترین فاصله ۳۵ کیلومتر است (جدول ۱).

جدول ۱- ویژگی‌های فردی جوانان روستایی

متغیر	سطوح تغییر	فراوانی	درصد	متغیر	سطوح تغییر	فراوانی	درصد
سطح تحصیلات	ابتدایی	۶	۲/۱	وضعیت شغلی	دانش آموز	۱۱۷	۴۰
	راهنمایی	۲۳	۷/۹		دانشجو	۸۴	۲۸/۸
	دبیرستان	۱۹۹	۶۸/۲		سرباز	۴۲	۱۴/۴
	کاردانی	۴۱	۱۴		بیکار یاجویای کار	۳۵	۱۲
	کارشناسی و بالاتر	۲۳	۷/۹		شاغل	۱۴	۴/۸
	جمع	۲۹۲	۱۰۰		جمع	۲۹۲	۱۰۰
طبقه سنی (سال)	۱۵ تا ۱۶	۶۰	۲۰/۵	شغل پدر	کشاورزی/دامداری	۷۰	۲۴
	۱۷ تا ۱۹	۹۵	۳۲/۵		آزاد	۱۲۲	۴۱/۸
	۲۰ تا ۲۲	۶۷	۲۲/۹		دولتی	۶۹	۲۳/۶
	۲۳ تا ۲۴	۷۰	۲۴		بازنشسته و بیکار	۳۱	۱۰/۶
	جمع	۲۹۲	۱۰۰		جمع	۲۹۲	۱۰۰
فاصله جغرافیایی تا مرکز شهر (کیلومتر)	کمتر از ۳	۸۴	۲۸/۸	مساحت زمین زراعی خانواده (هکتار)	کمتر از ۱	۱۰۱	۳۴/۶
	بین ۳ تا ۶	۹۵	۳۲/۹		بین ۱ تا ۲	۵۴	۱۸/۵
	بین ۶ تا ۸	۴۱	۱۴		بیش از ۲	۶۲	۲۱/۲
	بیش از ۸	۷۲	۲۴/۷		بدون پاسخ	۷۵	۲۵/۷
	جمع	۲۹۲	۱۰۰		جمع	۲۹۲	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

سنجش علاقه‌مندی جوانان روستایی به حرفه کشاورزی

بررسی اظهار نظرهای جامعه مورد مطالعه در مورد علاقه نسبت به کشاورزی نشان می‌دهد که تقریباً نیمی از پاسخ‌گویان (۴۹/۷ درصد) علاقه‌مند و یا بسیار علاقه‌مند به کشاورزی بوده و تنها ۱۶/۱ درصد اظهار بی‌علاقگی کرده‌اند. اما در مورد انتخاب کشاورزی به عنوان شغل، تقریباً هشتاد درصد جوانان روستایی راغب به انتخاب کشاورزی به عنوان شغل آینده خود نیستند (جدول ۲).

جدول ۲- نظر جوانان روستایی در مورد علاقه به کشاورزی و انتخاب آن به عنوان شغل

متغیر	سطوح تغییر	فراوانی	درصد
میزان علاقه به کشاورزی	بسیار علاقه‌مند	۵۳	۱۸/۲
	علاقه‌مند	۹۲	۳۱/۵
	تا حدودی علاقه‌مند	۱۰۰	۳۴/۲
	بدون علاقه	۴۷	۱۶/۱
	جمع	۲۹۲	۱۰۰
انتخاب شغل کشاورزی	بله	۶۲	۲۱/۲
	خیر	۲۳۰	۷۸/۸
	جمع	۲۹۲	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نگرش جوانان روستایی به حرفه کشاورزی

این بخش شامل شانزده اظهار نظر نگرشی است که بر اساس آن، نگرش جوانان روستایی نسبت به حرفه کشاورزی سنجیده می‌شود. در تحقیق حاضر، نگرش پاسخ‌گویان با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت اندازه‌گیری و میزان موافقت آنها با گویه‌ها بیان شده است. سپس، با حاصل جمع پاسخ گویه‌ها، امتیاز نگرش پاسخ‌گویان نسبت به حرفه کشاورزی به دست آمد؛ و سرانجام، بر حسب نمره نگرش، جوانان روستایی به دو دسته تقسیم شدند. همان‌گونه که در جدول ۳ آمده، نگرش ۱۸/۸ درصد از جوانان روستایی نسبت به حرفه کشاورزی منفی یا نسبتاً منفی و ۸۱/۲ درصد نیز مثبت و یا نسبتاً مثبت است.

جدول ۳- نوع نگرش جوانان روستایی نسبت به حرفه کشاورزی

نوع نگرش نسبت به شغل کشاورزی	فراوانی	درصد
منفی یا نسبتاً منفی	۵۵	۱۸/۸
مثبت یا نسبتاً مثبت	۲۳۷	۸۱/۲
جمع	۲۹۲	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

عوامل مؤثر بر میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی

به منظور آگاهی از نظرات جوانان روستایی در زمینه عوامل کاهنده انگیزه آنها برای اشتغال به حرفه کشاورزی، در مجموع، پانزده گویه مختلف طراحی شد و در قالب بخشی از پرسشنامه، در معرض اظهار نظر جوانان روستایی قرار گرفت. فهرستی از نتایج این بررسی در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴- عوامل مؤثر بر فقدان انگیزه جوانان روستایی نسبت به حرفه کشاورزی
(n=۲۹۲)

اولویت	عوامل مؤثر	میانگین	انحراف معیار
۱	درآمد کم حرفه کشاورزی نسبت به سایر مشاغل	۴/۹۴	۱/۱۸۱
۲	زحمت زیاد حرفه کشاورزی نسبت به سایر مشاغل	۴/۶۷	۱/۴۰۱
۳	آینده شغلی نامطمئن حرفه کشاورزی	۴/۵۹	۱/۴۷۰
۴	جذابیت مشاغل غیرکشاورزی از لحاظ جایگاه و درآمد	۴/۵۲	۱/۴۷۵
۵	وجود مشاغل جدید و برتر در منطقه (مثل گردشگری)	۴/۵۱	۱/۵۴۱
۶	کمبود زمین‌های مناسب زراعی در روستا	۴/۵۰	۱/۵۰۵
۷	عدم توجه سیاست‌گذاران دولتی به روستا و کشاورزی	۴/۳۷	۱/۵۸۴
۸	پستی و بلندی‌ها و ناهمواری‌های زمین‌های زراعی روستا	۴/۳۲	۱/۴۷۵
۹	روش‌های سنتی زراعی و دامداری روستا	۴/۲۲	۱/۴۱۴
۱۰	تسهیلات و امکانات ناکافی برای فعالیت در کشاورزی	۴/۲۲	۱/۴۶۳
۱۱	فقدان اطلاعات و ناکافی بودن آموزش‌های ترویجی	۴/۱۶	۱/۴۵۱
۱۲	عدم تمایل به سکونت در روستا	۴/۰۴	۱/۴۸۸
۱۳	حدود مخاطره‌آمیز بودن کشاورزی به عنوان یک حرفه	۳/۹۹	۱/۱۵۲
۱۴	کمبود امکانات و مراکز آموزشی و بهداشتی در روستا	۳/۸۵	۱/۴۶۸
۱۵	تبلیغات منفی علیه کشاورزان	۳/۳۲	۱/۶۳۹

مقیاس: ۱- اصلاً، ۲- خیلی کم، ۳- کم، ۴- تا حدودی، ۵- زیاد، ۶- خیلی زیاد

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود، از دیدگاه جوانان روستایی، کم‌درآمد بودن حرفه کشاورزی نسبت به مشاغل دیگر (با میانگین ۴/۹۴)، پرزحمت بودن کشاورزی نسبت به سایر مشاغل (با میانگین ۴/۶۷)، و آینده شغلی نامطمئن حرفه کشاورزی (با میانگین ۴/۵۹) مؤثرترین عوامل کاهنده انگیزه آنها برای انتخاب حرفه کشاورزی به‌شمار می‌روند، در حالی که تبلیغات منفی علیه کشاورزان (با میانگین ۳/۳۲) و کمبود امکانات و مراکز آموزشی و بهداشتی در روستا (با میانگین ۳/۸۵)، در کاهش انگیزه جوانان روستایی نسبت به حرفه کشاورزی، کمترین تأثیر را دارند.

همچنین، در تحقیق حاضر، برای تعیین میزان انگیزه جوانان روستایی نسبت به حرفه کشاورزی، سعی شد که با کمی کردن گزینه‌ها- یعنی، در نظر گرفتن امتیاز هر پاسخ و جمع امتیاز پاسخ‌های پانزده گویه مورد نظر- میزان انگیزه هر فرد تعیین شود. بدین ترتیب، نمره پاسخ‌گویان در طیف « $۱ \times ۱۵ = ۱۵$ » تا « $۶ \times ۱۵ = ۹۰$ » قرار گرفت.

سنجش خودپنداری جوانان روستایی

به‌منظور بررسی تصور مثبت یا منفی جوانان روستایی از خویشتن، چهار گویه در نظر گرفته شد، که نتایج آن در جدول ۵ آمده است. اطلاعات این جدول به‌خوبی نشان می‌دهد که بیشتر جوانان روستایی بلندپرواز بوده، آرزوها و امیال زیادی دارند و کمترین جوانانی که کم‌توقع بوده، به زندگی ساده رضایت داشته باشند؛ به دیگر سخن، سطح بلندپروازی جوانان روستایی کلاردشت بالاتر از سطح کم‌توقعی و ساده‌زیستی آنهاست.

جدول ۵- خودپنداری جوانان روستایی کلاردشت (n=۲۹۲)

اولویت	خودپنداری جوانان روستایی	میانگین	انحراف معیار
۱	امیال و آرزوهای فراوان	۳/۳۲	۰/۸۹۱
۲	بلندپروازی	۲/۸۰	۱/۰۴۸
۳	کم‌توقعی	۲/۴۴	۱/۱۴۶
۴	رضایت به ساده‌زیستی	۲/۱۷	۱/۲۳۴

مقیاس: ۱- کاملاً مخالف، ۲- مخالف، ۳- بدون نظر، ۴- موافق، و ۵- کاملاً موافق.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

سنجش میزان مهیا بودن فرصت‌های شغلی برای جوانان روستایی

به منظور امکان‌سنجی مهیا بودن فرصت‌های شغلی در روستا، پنج حرفه کشاورزی، صنعت، تجارت، حمل و نقل، و خدمات (از جمله گردشگری و املاک) به صورت طیف «مهیا بودن فرصت شغلی» از «بسیار زیاد مهیاست» تا «اصلاً مهیا نیست» مورد سنجش قرار گرفت که پس از کمی کردن پاسخ‌ها، نتایج دسته‌بندی کلی در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶- میزان مهیا بودن فرصت‌های شغلی برای جوانان روستایی کلاردشت

درصد	فراوانی	میزان فراهم بودن فرصت اشتغال در روستا
۱/۴	۴	اصلاً مهیا نیست
۱۲	۳۵	بسیار کم مهیاست
۲۲/۶	۶۶	کمی مهیاست
۳۸	۱۱۱	تقریباً مهیاست
۲۲/۹	۶۷	زیاد مهیاست
۳/۱	۹	بسیار زیاد مهیاست
۱۰۰	۲۹۲	جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق

سنجش میزان آشنایی جوانان روستایی با مراکز و مؤسسات کشاورزی

برای اندازه‌گیری میزان آشنایی جوانان روستایی با مراکز و مؤسسات کشاورزی مانند اداره تحقیقات کشاورزی، اداره ترویج جهاد کشاورزی، مرکز خدمات کشاورزی، خانه ترویج، کتابخانه روستایی، و بانک کشاورزی، پرسش‌هایی جداگانه با طیف شش‌گزینه‌ای از «اصلاً آشنایی ندارم» تا «بسیار زیاد آشنایی دارم» در اختیار جوانان روستایی قرار گرفت و پس از کمی کردن پاسخ‌ها، نمره نهایی میزان آشنایی آنها با مراکز موجود در جدول ۷ خلاصه شد. همان‌گونه که این جدول نشان می‌دهد، ۵۹ درصد پاسخ‌گویان با مؤسسات و مراکز کشاورزی اصلاً آشنایی ندارند یا میزان آشنایی آنها کم است و تنها بیش از ۹ درصد سطح آشنایی خود را زیاد یا بسیار زیاد ذکر کرده‌اند.

جدول ۷- میزان آشنایی جوانان روستایی کلاردشت با مراکز و مؤسسات کشاورزی

درصد	فراوانی	میزان آشنایی با مراکز و مؤسسات کشاورزی
۳/۸	۱۱	اصلاً آشنایی ندارم
۱۶/۸	۴۹	بسیار کم آشنایی دارم
۳۸/۴	۱۱۲	کمی آشنایی دارم
۳۱/۲	۹۱	تا حدودی آشنایی دارم
۸/۲	۲۴	زیاد آشنایی دارم
۱/۷	۵	بسیار زیاد آشنایی دارم
۱۰۰	۲۹۲	جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق

سنجش امکان دسترسی به اعتبارات مالی و مراکز خدمات روستایی

برای بررسی امکان دسترسی به اعتبارات مالی و مراکز خدمات کشاورزی، از پاسخ‌گویان با دو پرسش جداگانه نظرخواهی شد. نتایج به‌دست آمده در جدول ۸ طبقه‌بندی شده است.

جدول ۸- امکان دسترسی به اعتبارات مالی و مراکز خدمات روستایی

ردیف	امکان دسترسی به خدمات	به سختی امکان پذیر است		به سهولت امکان پذیر است		به هیچ وجه امکان پذیر نیست	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱	اعتبارات مالی	۱۷۰	۸۵/۲	۶۹	۲۳/۶	۵۳	۱۸/۲
۲	مراکز خدمات روستایی	۱۲۴	۴۲/۵	۱۰۶	۳۶/۳	۶۲	۲۱/۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق

تأثیر شغل پدر بر انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی

برای آزمون تأثیر شغل پدر بر انگیزه جوانان روستایی، آزمون کای اسکوتر انجام شد که نتایج به‌دست آمده حاکی از وجود اختلاف معنی‌دار ($X^2=11/137$ و $Sig.=0/049$) میان شغل پدران و وجود یا عدم وجود انگیزه اشتغال به کشاورزی است.

همبستگی متغیر وابسته و سایر متغیرها

برای انجام آزمون همبستگی میان متغیرهای مورد مطالعه، با توجه به نوع مقیاس متغیرهای مورد بررسی، از ضرایب همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شد. جدول ۹ نشان می‌دهد که رابطه متغیرهای خودپنداری ($r=0/211$)، سن ($r=0/198$)، و آشنایی با مراکز و مؤسسات کشاورزی ($r=0/197$) با میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی در سطح $0/01$ معنی‌دار است. و با 99 درصد اطمینان می‌توان گفت که بین خودپنداری، سن، و آشنایی با مراکز و مؤسسات کشاورزی با میزان انگیزه جوانان روستایی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. اما متغیرهای نگرش ($r=0/121$) و سطح تحصیلات ($r=0/145$) با متغیر تحقیق (میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی) در سطح $0/05$ معنی‌دار است و با 95 درصد اطمینان می‌توان قضاوت کرد که بین نگرش و سطح تحصیلات با میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

جدول ۹- نتایج آزمون تحلیل همبستگی ($n=292$)

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معنی‌داری
خودپنداری	0/211	0/000**
سن	0/198	0/001**
نگرش	0/121	0/039*
مساحت زمین زراعی	0/066	0/335
مخاطره‌آمیز بودن کشاورزی	-0/024	0/688
سطح تحصیلات	0/145	0/013*
فاصله روستا تا مرکز شهر	0/091	0/121
آشنایی با مراکز و مؤسسات کشاورزی	0/197	0/001**
تمایل به سکونت در روستا	-0/003	0/964
سخت و زیان‌آور بودن کشاورزی	0/102	0/082

* $p < 0/05$ ، ** $p < 0/01$ ، *** ضریب همبستگی اسپیرمن.

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مدل پیش‌بینی‌کننده عوامل مؤثر

به منظور پیش‌بینی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر متغیر وابسته تحقیق (میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی)، از رگرسیون چندگانه استفاده شد. روشی که برای شناخت مدل رگرسیون به کار گرفته شد، روش گام به گام بوده و نتایج حاصل از آن در جدول ۱۰ آمده است.

جدول ۱۰- تحلیل رگرسیون گام به گام برای برآورد مدل پیش‌بینی‌کننده عوامل مؤثر بر میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی

Sig.	t	Beta	B	متغیر
۰/۰۰۰	۴/۸۷۸	-----	۳۶/۴۸۵	عرض از مبدأ
۰/۰۰۰	-۰/۸۶۷	-۰/۳۱۱	-۰/۶۲۵	میزان مهیا بودن فرصت‌های شغلی در روستا (X_1)
۰/۰۰۰	۴/۵۱۵	۰/۲۸۲	۱/۱۸۰	میزان خود پنداری (X_2)
۰/۰۰۱	۳/۲۷۱	۰/۲۰۱	۰/۲۷۰	میزان نگرش جوانان روستایی به حرفه کشاورزی (X_3)
۰/۰۰۷	۲/۷۴۵	۰/۱۷۷	۰/۶۷۰	سن (X_4)

$$P=۱۴/۴۷۵ \quad F=۰/۲۱۵ \quad R^2=۰/۴۶۳ \quad R=۰/۰۰۰$$

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که پس از ورود متغیرهای مستقل مربوط در معادله رگرسیونی و محاسبه معنی‌دار بودن هر متغیر با استفاده از روش گام به گام، چهار متغیر میزان مهیا بودن فرصت‌های شغلی در روستا، میزان خودپنداری، میزان نگرش، و سن پاسخ‌گویان تبیین‌کننده ۲۱/۵ درصد ($R^2=۰/۲۱۵$) از تغییرات میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی است. به دیگر سخن، ۷۸/۵ درصد از نوسان‌ها مربوط به اثرات سایر عواملی است که در این تحقیق، مورد مطالعه قرار نگرفته‌اند. بنابراین، با توجه به یافته‌های جدول ۱۰، می‌توان معادله زیر را نوشت:

$$Y = ۳۶/۴۸۵ - ۰/۶۲۵ X_1 + ۱/۱۸۰ X_2 + ۰/۲۷۰ X_3 + ۰/۶۷۰ X_4$$

نتیجه گیری

اطلاعات توصیفی به دست آمده در زمینه علاقه و نگرش جوانان روستایی کلاردشت نسبت به کشاورزی نشان می دهد که تنها ۱۶/۱ درصد از جوانان روستایی هیچ علاقه ای نسبت به حرفه کشاورزی ندارند؛ و در مورد نگرش نسبت به کشاورزی نیز ۸۱/۲ درصد از جوانان نگرش مثبت و تنها ۱۸/۸ درصد نگرش منفی داشتند. با این همه، بر اساس نتایج نظرخواهی در زمینه انتخاب حرفه کشاورزی به عنوان شغل، ۷۸/۸ درصد از جوانان روستایی مورد پژوهش به حرفه کشاورزی به عنوان شغل آینده خود نگاه نمی کنند؛ یعنی، علی رغم داشتن علاقه و نگرش مثبت، از انگیزه کافی برای اشتغال به حرفه کشاورزی برخوردار نیستند. در بررسی عوامل کاهنده میزان انگیزه مشخص شد که کم درآمد بودن، پرزحمت بودن، و آینده شغلی نامطمئن حرفه کشاورزی مؤثرترین عوامل کاهنده انگیزه جوانان روستایی کلاردشت در اشتغال به حرفه کشاورزی محسوب می شوند، که این نتایج هم سو با دستاوردهای مطالعات آقاسی زاده (۱۳۷۵) و رمضانیان (۱۳۸۰) است.

همچنین، در زمینه ملاک انتخاب شغل در روستا (تأثیر شغل پدر بر انتخاب)، نتایج آزمون کای اسکوتر نشان داد که بین پذیرفتن و یا نپذیرفتن شغل کشاورزی و شغل پدر یا سرپرست پاسخ گویان تفاوت معنی دار وجود دارد؛ یعنی، افرادی که شغل پدرشان کشاورزی بوده است، از خود تمایل بیشتری برای اشتغال به حرفه کشاورزی نشان می دهند. از میان مطالعات صورت گرفته، شفیع آبادی (۱۳۸۲) به نقل از یوسف پور و تالبرت و بالش وید (Talbert and Balschweid, 2004) نیز رابطه مثبت میان شغل پدر و انتخاب شغل جوانان روستایی را نشان می دهند. اما مطالعات سعیدی رضوانی (۱۳۷۴) حاکی از عدم وجود چنین رابطه ای است.

پیشنهادها

برای افزایش انگیزه جوانان روستایی منطقه کلاردشت، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می شود:

- ۱- با توجه به مهم‌ترین عوامل کاهنده میزان انگیزه جوانان روستایی، که عبارت‌اند از کم‌درآمد و پرزحمت بودن حرفه کشاورزی نسبت به سایر فرصت‌های شغلی موجود در روستا و نیز وجود رابطه منفی و معنی‌دار میان فرصت‌های شغلی غیرکشاورزی موجود در روستا با میزان انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی، پیشنهاد می‌شود که با توسعه شرکت‌های خدمات ماشینی کردن کشاورزی در سطح روستاهای کلاردشت و برقراری کلاس‌های آموزشی ترویجی درباره روش‌های درست و علمی کاربرد نهاده‌ها، به تسهیل کار کشاورزی؛ کاهش مصرف نهاده‌ها؛ افزایش عملکرد و در نهایت، افزایش درآمد در این حرفه کمک شود تا گرایش بیشتر جوانان روستایی نسبت به مشاغل غیرکشاورزی به‌سوی حرفه کشاورزی بازگردد؛
- ۲- با توجه به تأثیر نگرش بر انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی، پیشنهاد می‌شود که با انجام فعالیت‌های فرهنگی از قبیل بزرگداشت کشاورزان در مراسم گوناگون، ارائه مباحث کشاورزی در متون درسی دانش‌آموزان در همه مقاطع، و آشنا کردن آنها با اهمیت حرفه کشاورزی در اقتصاد و تغذیه مردم کشور و همچنین، با در نظر گرفتن بازدیدهایی از مزارع برای آنها، به بهبود نگرش و در نهایت، انگیزه آنها برای اشتغال به حرفه کشاورزی کمک شود؛
- ۳- با توجه به وجود رابطه مثبت بین میزان تحصیلات جوانان روستایی و انگیزه آنها برای اشتغال کشاورزی، درمی‌یابیم که چنین انگیزه‌ای در جوانان روستایی با سطح تحصیلی بالاتر بیشتر است. همچنین، با ملاحظه دیدگاه مثبت ۸۱ درصد جوانان روستایی کلاردشت نسبت به حرفه کشاورزی، پیشنهاد می‌شود که به‌منظور افزایش انگیزه جوانان روستایی به اشتغال در حرفه کشاورزی، سازمان جهاد کشاورزی و سازمان آموزش و پرورش استان مازندران نسبت به تأسیس هنرستان کشاورزی پسران در کلاردشت اقدام کند؛
- ۴- با توجه به تأثیرگذاری امکان دسترسی به اعتبارات مالی بر انگیزه جوانان روستایی برای اشتغال به حرفه کشاورزی و نظر بیش از ۷۶ درصد پاسخ‌گویان در طیف

پاسخ‌های مربوط به مهیا بودن اعتبارات مالی به آنکه «اصلاً مهیا نیست» و یا «به سختی مهیاست»، پیشنهاد می‌شود که بانک کشاورزی و سایر مؤسسات مالی تسهیلاتی ویژه با نرخ بهره پایین را برای جوانان روستایی خواهان اشتغال به کشاورزی در آبادی‌های کلاردشت در نظر گیرند؛

۵- با توجه به تأثیرگذاری امکان دسترسی جوانان روستایی به مراکز خدمات کشاورزی بر انگیزه آنها برای اشتغال به حرفه کشاورزی و نظر بیش از ۶۳ درصد پاسخ‌گویان در طیف پاسخ‌ها به عدم دسترسی یا سخت بودن امکان دسترسی بدین مراکز، پیشنهاد می‌شود که دولت، با افزایش گستره فعالیت و توسعه نیروی انسانی مرکز خدمات کشاورزی موجود، و با واگذاری بخشی از خدمات کشاورزی به بخش خصوصی و توسعه شرکت‌های مشاوره فنی-مهندسی، دسترسی جوانان بدین مراکز را بیش از پیش امکان‌پذیر سازد.

یادداشت‌ها

1 . Future Farmers of America (FFA)

منابع

- آقاسی‌زاده، ف. (۱۳۷۵)، *نگرش جوانان روستایی نسبت به کشاورزی و سنجش گرایش‌های شغلی آنان در منطقه بالاتجن قائم‌شهر و تبیین رسالت آموزشی ترویج*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه تربیت مدرس، گروه ترویج و آموزش کشاورزی.
- آل ابراهیم دهکردی، ب. (۱۳۷۸)، *بررسی علل کاهش انگیزه گرایش به حرفه کشاورزی در بین جوانان روستایی استان چهارمحال و بختیاری: گزارشی نهایی*. تهران: وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و مشارکت مردمی.
- احمدی، پ. (۱۳۸۵)، «راهبردهای آموزش عالی و بسترسازی اشتغال». *فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی*، سال ۳، شماره ۱۱، صص. ۷۹-۷۲.
- رمضانیان، م. (۱۳۸۰)، «سالخوردگی جمعیت شاغل در بخش کشاورزی ایران: دلایل و پیامدها». *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، سال ۹، شماره ۳۶، صص. ۲۰۷-۲۱۰.
- سعیدی رضوانی، ن. (۱۳۷۴)، «بررسی گرایش‌های شغلی جوانان روستایی». *مجله جهاد*، سال ۱۵، شماره ۱۷۲.

شفیع‌آبادی، ع. (۱۳۸۲)، *راهنمایی و مشاوره شغلی و نظریه‌های انتخاب شغل*. تهران: رشد. قاسمی، ا. (۱۳۸۲)، «توجه به نقش مهم بخش کشاورزی در رونق اقتصادی و ایجاد شغل یک ضرورت است». *روزنامه همشهری*. سال ۱۱، شماره ۳۱۶۸ (سه‌شنبه ۲۵ شهریور ۱۳۸۲).

کلانتری، ع. (۱۳۷۶)، «مصاحبه». *نشریه جوانان روستا*، سال ۱، شماره ۱. کلهر، و. (۱۳۷۷)، *بررسی عوامل مؤثر در عدم گرایش جوانان روستایی به حرفه کشاورزی در شهرستان قزوین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه تربیت مدرس، گروه ترویج و آموزش کشاورزی.

موحدیان عطار، م. (۱۳۸۶)، «مصاحبه مطبوعاتی رئیس سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور». *فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی*، سال ۴، شماره ۱۶، صص. ۸-۹.

Beauford, E. Y. (1989), "Revitalizing rural America: focus on rural youth". *Southern Rural Sociology*, Vol. 6.

Bihis-Tolentino, J. (1996), "Issue papers: Institutional strengthening and programme management related to rural youth programmes". Rome: FAO, Expert Consultation on Extension Rural Youth Programmes and Sustainable Development. Available on: <http://www.fao.org/docrep/w1765e/w1765e0d.htm>.

Esters, L. T. and Bowen, B. E. (2005), "Factors influencing choices of urban agricultural education students". *Journal of Agricultural Education*, Vol. 46, No.2, pp. 24-35.

Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970), "Determining sample size for research activities". *Educational and Psychological Measurement*, Vol. 30. pp. 607-610

Murdock, S. H., Parpia, B., Hwang, S. and Human, R. R. (1984), "The relative effects of economic and noneconomic factors on age-specific migration". *Rural Sociology*, Vol. 49, No. 2, pp. 309-318.

Sumberg, J. (2006), "Establishing a national framework for enabling small commodity producers' integration into supply chains". Paper prepared for the UNCTAD Expert Meeting *Enabling Small Commodity Producers in Developing Countries to Reach Global Markets*, 11-13

December 2006, Geneva. Available on: <http://www.unctad.org/sections/wcmu/docs/c1EM32p24.pdf>.

Talbert, B. A. and Balschweid, M. A. (2004), "Engaging students in the agricultural education model: factors affecting student participation in the national FFA organization". *Journal of Agricultural Education*, Vol. 45, No. 1, pp 29-41.